

Konferencja naukowa nt. *Politica senza religione? Laicità dello Stato, appartenenze religiose e ordinamento giuridico*, Lugano, 9-11 września 2007 r.

W dniach 9-11 września 2007 r., w siedzibie Wydziału Teologii Uniwersytetu Szwajcarii Włoskiej (*Università della Svizzera Italiana*) w Lugano, odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa, którą poświęcono miejscu religii w polityce i życiu publicznym. Została ona zorganizowana jako III Kongres Międzynarodowego Instytutu Prawa Kanonicznego i Porównawczego Prawa Religii (*Istituto Internazionale di Diritto canonico e Diritto comparato delle religioni – DiReCom*), który połączono z VI Kongresem Kanonistów Niemieckojęzycznych. Tytuł konferencji stanowiło prowokacyjne pytanie: *Polityka bez religii?* Natomiast zgodnie z podtytułem refleksja uczestników tego spotkania miała się koncentrować przede wszystkim na problemach związanych ze świeckością państwa oraz znaczeniem przynależności wyznaniowej na gruncie państwowego porządku prawnego. W referatach, które zostały wygłoszone na sesjach plenarnych, zagadnienia te poddano szczegółowej analizie, dokonywanej z kilku różnych perspektyw. Oprócz sesji plenarnych w programie konferencji uwzględniono również dyskusję panelową oraz posiedzenia w pięciu grupach roboczych, które wyodrębniono, odwołując się przede wszystkim do kryterium językowego. Poszczególne zagadnienia szczegółowe rozważano w dwóch grupach włoskojęzycznych, dwóch grupach niemieckojęzycznych oraz jednej angielskojęzycznej.

Pierwszy referat wygłosił ks. bp prof. dr Rino Fisichella. Podjął on zadanie przeanalizowania tytułowych problemów konferencji z perspektywy filozoficzno-teologicznej. Wychodząc od katolickiego nauczania na temat wzajemnych relacji państwo – kościół podkreślił, że Kościół katolicki nie sprzeciwia się idei państwa świeckiego, ponieważ zasady dualistyczne są od wieków obecne w jego doktrynie. Z akceptacją odniósł się również do jednej z podstawowych konsekwencji świeckiego charakteru państwa, zgodnie z którą zasady obowiązujące w ramach społeczności politycznej powinny być ustanawiane w sposób niezależny od reguł religijnych. Podkreślił jednocześnie, że wspomniana niezależność nie może być utożsamiana ze sprzecznością tych dwóch zespołów zasad. Przypomniał również, że dla katolików świeckich, którzy uczestniczą w życiu politycznym, słowo Boże powinno stanowić stałe źródło inspiracji.

W trakcie pierwszej sesji plenarnej wygłoszony został również wykład, który poświęcono prawnym aspektom zagadnień stanowiących przedmiot rozważań konferencyjnych. Jego autor – prof. dr Carlo Cardia – skoncentrował się przede wszystkim na wpływie coraz bardziej widocznego w Europie pluralizmu kulturowego na przyjmowane koncepcje laickości państwa. Zwrócił uwagę, że rozrastanie się na Starym Kontynencie społeczności muzułmańskiej stanowi poważne wyzwanie dla zwolenników tych koncepcji, ponieważ – ze względu na kontekst, w jakim zostały one wypracowane – nie odpowiadają adekwatnie na problemy wynikające ze wzrostu społecznego znaczenia islamu.

Program pierwszego dnia sympozjum uzupełniły obrady zespołów roboczych. Podczas tych posiedzeń podjęto temat: *Wolność przynależności religijnej, prawa człowieka i świeckość państwa*. Wykłady wprowadzające w poszczególnych grupach wygłosili profesorowie: Roberta Aluffi Beck-Peccoz, Massimo Jasonni, Jean Werckmeister, Peter Krämer oraz Marco Ventura.

Podczas dwóch kolejnych sesji plenarnych tytułowe problemy konferencji poddano analizie dokonywanej z perspektywy doktryn religijnych, mających w Europie najistotniejsze znaczenie społeczne. Serię tego typu wystąpień otworzył referat prof. dra Giuseppe Dalla Torre. Prelegent skoncentrował się na zagadnieniach mających szczególne znaczenie z perspektywy kanonistycznej. Odwołując się do nauczania papieskiego, odróżnił koncepcję „zdrowej laickości” (szanującej zasady dualistyczne) od „laicyzmu” (sprzeciwiającego się jakiegokolwiek obecności *sacrum* w życiu publicznym). Zwrócił również uwagę, że w zakresie problematyki wyznaniowej jednym z najistotniejszych współcześnie punktów zapalnych jest prawo Kościoła katolickiego do nauczania dotyczącego kwestii wykraczających poza sferę ściśle religijną. Tymczasem naturalną konsekwencją przyjmowania doktryny katolickiej (podobnie jak każdej innej) jest dążenie do ukształtowania życia społecznego zgodnie z zawartymi w niej wymogami. Jest jednak zrozumiałe, że jedyną drogą do realizacji tego celu jest przekonywanie oparte na argumentach rozumowych (a nie fideistycznych) oraz poszukiwanie konsensusu, uwzględniającego poglądy innych.

Prof. dr Yedidia Z. Stern podjął zadanie przedstawienia problemów wiążących się ze świeckością państwa z perspektywy religii Mojżeszowej. Zwrócił uwagę, że w Izraelu trwa współcześnie dyskusja na temat relacji, jakie powinny istnieć między prawem religijnym a unormowaniami państwowymi. Przedstawił również trzy najważniejsze z branych pod uwagę

modeli teoretycznych (asymilacji, autonomii oraz inspiracji). Zdaniem prelegenta, na przyjęcie zasługuje ostatni z tych modeli, którego istotą jest uznanie, że życie publiczne powinno być kształtowane według wzorców zawartych w kulturowej (a nie teologicznej) części prawa religijnego.

Ostatnim z prelegentów, występujących podczas drugiej sesji plenarnej, był prof. dr Bassam Tibi. Tytułowe problemy konferencji poddał on analizie przeprowadzonej z punktu widzenia myśli islamskiej. Za konieczne uznał przede wszystkim zwrócenie uwagi na wielość muzułmańskich szkół i tradycji oraz trzy różne poziomy islamu (teologiczny, historyczny oraz polityczny – określane również mianem islamizmu). Podkreślił jednak, że pojęcie laickości jest zasadniczo obce kulturze islamskiej, chociaż nie wszystkie państwa z większością muzułmańską są państwami wyznaniowymi, a dążenia niektórych środowisk do islamizacji życia publicznego nie znajdują dostatecznych podstaw w Koranie. Wyraził ponadto przekonanie o konieczności wspierania nowoczesnych nurtów myśli islamskiej, bo bez ich rozwoju niemożliwe będzie w świecie muzułmańskim uzyskanie powszechniejszej aprobaty dla świeckiej formy państwa.

Po obradach plenarnych zorganizowano pracę w grupach roboczych. Prowadzone w ich ramach dyskusje dotyczyły nauczania religijnego w szkołach publicznych. Wymianę poglądów w poszczególnych zespołach zapoczątkowały wykłady, które wygłosili następujący profesorowie: Alessandro Ferrari, Romeo Astori, Ludger Müller, Francis Messner, Brian Gates. Program drugiego dnia sympozjum uzupełniła dyskusja panelowa, do której – obok prof. Silvio Ferrari – zaproszono przedstawicieli świata mediów oraz polityki.

Podczas ostatniej sesji plenarnej tytułowe problemy konferencji zostały ukazane z perspektywy protestanckiej oraz prawosławnej. Prof. dr Christoph Winzeler podkreślił, że myśl protestancka przyczyniła się do wypracowania koncepcji neutralności światopoglądowej państwa, przyjmowanej współcześnie w Szwajcarii. Zdaniem prelegenta, bez przyjęcia tej właśnie koncepcji niemożliwe byłoby zakończenie okresu wojen religijnych, które były jedną z konsekwencji Reformacji. Z kolei prof. dr Vsevolod Chaplin stwierdził, że Kościół prawosławny akceptuje model świeckości państwa, ale nie uważa, aby był to model optymalny. Według założeń przyjmowanych w świecie prawosławnym również państwo powinno się przyczyniać do realizacji celów nadprzyrodzonych.

Tematem posiedzeń zespołów roboczych podczas trzeciego dnia konferencji były finansowe aspekty współdziałania państwa ze związkami

wyznaniowymi. Zadanie wprowadzenia w dyskusję podjęli następujący profesorowie: Vincenzo Pacillo, Giorgio Feliciani, Arnd Uhle, Stephen Haering oraz Iván Ibán. Ostatnim elementem programu naukowego był wykład konkluzyjny, który wygłosił prof. dr Libero Gerosa.

W omawianej konferencji uczestniczyło ponad 200 przedstawicieli różnych europejskich ośrodków naukowych, w tym również wielu wybitnych eklezjastycystów. Przeprowadzone w tym gronie dyskusje z pewnością poważnie się przyczynią do pełniejszego zrozumienia współczesnych problemów związanych z obecnością religii w życiu publicznym, a zbiór materiałów konferencyjnych zajmie ważne miejsce wśród publikacji poświęconych koncepcji państwa świeckiego.

Piotr Stanisław

XXV Dni Praw Człowieka pt. *Religia a prawa człowieka*, Lublin, 3-4 grudnia 2007 r.

W dniach 3-4 grudnia 2007 r. w Lublinie odbyły się XXV Dni Praw Człowieka na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II pod patronatem honorowym Rzecznika Praw Obywatelskich dr Janusza Kochanowskiego. Konferencję zorganizowała Katedra Socjologii Prawa i Praw Człowieka Instytutu Socjologii kierowana przez prof. Stanisława Wójcika.

Porządek obrad miał ustalony schemat. Obrady trwały dwa dni. Pierwszego dnia poddano dyskusji 6 tematów, drugiego zaś 7 tematów. Omawiano je na dwóch sesjach.

Konferencję otworzył ks. prof. Mirosław Kalinowski Prorektor KUL, który witając zebranych, skierował szczególne podziękowania dla organizatorów oraz sponsorów. Wprowadził w tematykę obrad, nawiązując do dwóch dyskursów naukowych o przyszłości Europy. Pierwszy odwołuje się do pojęcia Europy jako duchowego dziedzictwa, drugi jest projektem poszukiwania nowej Europy bez dziedzictwa osiągnięć historycznych. Specyfika Kościoła katolickiego w tym sporze polega na przypomnianiu istnienia Europy ducha. Prorektor przestrzegał przed uporządkowaniem systemu prawnego w oderwaniu od aksjologii.